

The Function of Narrative Theory (Gérard Genette) in Realist Short Stories

A Case Study of Ahmad Mahmoud's 'Strangers and the Native Boy'

Arash Kiyani ¹, maryam mahmoudi² (corresponding author),
freydoon tahmasbi ³

Abstract

Narrative gains significance when humans seek to understand individual, social, and political phenomena. A narrative, essentially, is a tale; a sequence of events unfolding in time. The manner of telling or presenting this tale, according to Gérard Genette's (1930-2018), narrative theory, occurs within a specific temporal framework. In contemporary literature, particularly short stories, narrative is profoundly influenced by realism, a dominant literary school. Key elements of realism include ideological perspectives, colloquial language, detailed descriptions, character archetypes, interpretations of societal hardships, natural depictions, philosophical expressions, emotional emphasis, political events, critiques of governance, and explanations for occurrences. This study delves into the application of Gérard Genette's narrative theory to the realist elements within Ahmad Mahmoud's (1930-2002) short story collection "Strangers." The research investigates how Genette's concepts, particularly discourse levels (time, voice, and mood), and intertextuality, intersect with the core tenets of realism in Mahmoud's work. The findings reveal a significant interplay between these narrative elements and the principles of realism, enriching the reader's experience and providing a deeper understanding of the stories.

¹ -Ph.D. student, Department of Persian Language and Literature, Dehaghan Branch, Islamic Azad University, dehaghan, Iran. Email: arshkyany905@gmail.com

² -Assistant Professor of Persian Language and Literature Department, Dehaghan Branch, Islamic Azad University Dehaghan, Iran. (Corresponding Author). Email: m.mahmoodi75@yahoo.com

³ -Assistant Professor, Department of Persian Language and Literature, Shoushtar Branch, Islamic Azad University Shoushtar, Iran. Email: drftahmasbi@yahoo.com

Keywords: narrative, short story, Ahmad Mahmoud, Gérard Genette, realism

Extended Abstract

Introduction

Narrative serves as a fundamental tool for understanding individual, social, and political phenomena, playing a crucial role in fictional literature. Gérard Genette's (١٩٣٠-٢٠١٨) narratology theory, focusing on elements such as time, mood, voice, and transtextuality, provides a comprehensive framework for analyzing narrative structures. This theory is particularly useful in examining realist short stories, which depict social realities. Ahmad Mahmoud, one of Iran's most prominent contemporary realist writers, employs both realist techniques and narrative strategies in his short story collection *Strangers and the Native Boy* to vividly portray the lives of marginalized social classes. This study aims to conduct a comparative analysis of Genette's narratology and the elements of realism in Mahmoud's short stories.

Research Method

This study adopts a descriptive-analytical approach, utilizing library resources and credible academic articles. The data were analyzed based on Genette's narratological components (time, mood, voice, and transtextuality) and the characteristics of realism (colloquial language, detailed descriptions, sociopolitical critique, typification, etc.). The research corpus consists of Mahmoud's short story collection *Strangers and the Native Boy*, including three stories: *Strangers*, *The Blue Sky of Dez*, and *Together*.

Discussion and Analysis

The examination of these stories reveals that Ahmad Mahmoud employs Genette's narratological elements to represent social realities. At the level of **narrative time**, the use of flashbacks, variations in event frequency, and the contrast between story time and narrative time contribute to the depth of events. In terms of **narrative mood**, the third-person limited perspective, aligned with the characters' viewpoints, fosters reader empathy. Additionally, the **narrative tone** harmonizes with the stories' atmospheres (melancholic, critical, and occasionally humorous). On the other hand, realist elements—such as critiques of government actions, detailed depictions of impoverished settings, colloquial language, and character typification—enhance the stories' realism.

Conclusion

The findings indicate that Genette's narratology and realism are synergistically integrated in Mahmoud's stories. The discourse levels (time, mood, and voice) in Genette's theory enable a precise analysis of narrative structures, while realist elements enrich the stories' content. By combining these two approaches, Mahmoud crafts multilayered and impactful narratives that are noteworthy both formally and thematically. This study demonstrates that narratological analysis based on modern theories can lead to a deeper understanding of the relationship between form and content in fictional literature.

-References

- Asadollahi Tejaraq, Allah Shekar (۲۰۱۳) **Imagination and Expression, Theories and Applications of Gerard Genette**, Tehran: Sokhn.
- Bashkoo, Masoumeh (۲۰۱۹) **shagahai kisa bid**, Tehran: Tirgan.
- Payandeh, Hossein (۲۰۱۰) **Short Stories in Iran**, Vol. ۱, Tehran: Niloufar.
- ----,---- (۲۰۱۰) **Literary Criticism with a Narrative Approach**, Tehran: Niloufar.
- Genette, Gerard (۲۰۱۰) **A Search for the Explanation of the Discourse Method of the Narrative**, Tehran: Niloufar.
- Taslimi, Ali (۲۰۱۸) **Nima's People and the Theory of Mythology**, Tehran: Ame.
- Sirous, Parham (۲۰۱۳) **Realism and Anti-Realism**, Tehran: Agah.
- Seyed Hosseini, Reza (۲۰۱۷) **Literary Schools**, Tehran: Negah.
- Kenan, Shlomit Raimon (۱۴۰۱) **Narrative Fiction: Contemporary Poetics**, Translated by El-Bal-Fadl Harri, Tehran: Niloufar
- Robgariye, Alan (۱۹۹۵) **New Story of a New Human Being**, Translated by Mohammad Taqi Ghiasi, Tehran: Niloufar.
- Shafie Kadkani, Mohammad. (۱۳۷۴) **Comparative Literature**, Tehran: Markaz Publishing House.
- Mahmoud, Ahmad (۲۰۲۴) **Strangers and the Native Boy**, Tehran: Moein.
- Mirsadeghi, Jamal (۲۰۱۹) **Biography of Story and Storytelling**, Tehran: Logos.

-Articles

- Nateghpour, Zeinab (۲۰۲۲) "A Study and Comparison of Narrative in the Works of Ghazaleh Alizadeh Based on the Novels "House of the Idrisi" and "Nights of Tehran" Scientific Quarterly of Comparative Literature Review, Year ۶, Issue ۱۹, pp. ۲۳۴-۲۰۲
- Azimoghli Eskoui, Haydeh (۲۰۲۲) "A Comparison and Comparison of Climatic and Rural Characteristics in the Novels "Pilgrim Under the Rain" by

Ahmad Mahmoud and "Al-Rabi' al-Asef" by Najib al-Kilani", Scientific Quarterly of Comparative Literature Review, Year ۶, Issue ۱۹, pp. ۲۰۱-۱۸۰

-Mehri Bigdilo, Iman, Ebrahim Ranjbar (۲۰۱۷) Components of Realism in Prisoners of Time, Quarterly Journal of Literary Research, Year ۱۴, Issue ۵۶, pp. ۱۵۵-۱۳۵

فصل‌نامه علمی جستارنامه ادبیات تطبیقی

دوره نهم، شماره سی و دوم، تابستان ۱۴۰۴

کارکرد تعین بخش روایت شناسی «نظریه ژار ژنت» در داستان کوتاه رئالیستی

-با تکیه بر مجموعه داستان کوتاه «غریبه‌ها و پسرک بومی»/احمد محمود-

آرش کیانی^۱، مریم محمودی^۲، فریدون طهماسبی^۳

<https://sanad.iau.ir/Journal/jostarnameh/Article/1195769>

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۰/۱۸؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۱/۱۴

(صص ۲۶۲-۲۸۷)

چکیده

روایت آنجا معنا و مفهوم مهمی می‌یابد که انسان برای درک پدیده‌های فردی، اجتماعی و سیاسی پیرامون خویش نیازمند به شناخت آن می‌شود. روایت به طور خاص یک داستان است؛ داستانی که مجموعه‌ای از رخدادها در زنجیره زمانی در آن شکل می‌گیرد. در واقع، روایت آن چیزی است که داستان را بازگوید یا نمایش دهد و این نمایش یا بازگویی براساس نظریه روایت ژار ژنت (۱۹۳۰-۲۰۱۸) باید در برهه‌ای از زمان باشد. روایت در داستان کوتاه به دلیل تمایل فراوان نویسندگان معاصر به روایت سوزهای اجتماعی تحت تاثیر مکتب رئالیسم است. این مکتب از جمله مکاتب مطرح و تاثیر گذار در ادبیات داستانی خصوصاً داستان کوتاه معاصر ایرانی است. از مؤلفه‌های مهم این مکتب، نگرش ایدئولوژیک، زبان محاوره، تشریح جزئیات وقایع، تیپ سازی، تأویل و تفسیر وقایع تلخ جامعه، نمود طبیعی، ایراد عبارت‌های فلسفی، برجسته کردن امور عاطفی، وقایع سیاسی، نقد عملکرد دولتمردان، تشریح جزئیات وقایع و تبیین علل و عوامل حوادث را می‌توان نام برد. در جستار پیش‌رو، درصددیم که نظریه روایت‌شناسی ژار ژنت در مولفه‌های رئالیسم موجود در مجموعه داستان کوتاه

^۱ دانشجوی دکتری گروه زبان و ادبیات فارسی، واحد دهقان، دانشگاه آزاد اسلامی، دهقان، ایران.

^۲ دانشیار گروه زبان و ادبیات فارسی، واحد دهقان، دانشگاه آزاد اسلامی، دهقان، ایران.

^۳ استادیار گروه زبان و ادبیات فارسی، واحد شوشتر، دانشگاه آزاد اسلامی، شوشتر، ایران. پست

الکترونیک: drftahmasbi@yahoo.com

«غریبه‌ها» که دارای داستانی به همین نام و دو داستان کوتاه دیگر با عنوان‌های «آسمان آبی دز» و «با هم» اثر احمد محمود (۱۳۱۰-۱۳۸۱) را مورد بررسی قرار دهیم. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که در نظریه روایت‌شناسی ژنت سطوح گفتمان (مفهوم زمان و زیر شاخه‌های آن، وجه و لحن) و ترامتیت مهم‌ترین ویژگی‌های تمایز داستان و روایت دانسته شده این ویژگی‌ها به شکلی گسترده و ترکیبی با مؤلفه‌های رئالیسم قابل ارائه به مخاطب است.

کلید واژه: روایت، داستان کوتاه، احمد محمود، ژرار ژنت، رئالیسم.

۱- مقدمه

ادبیات داستانی معاصر ایران به دلایل متعدّد، از جمله آزمودن قلمروهای جدیدی از معنا و مضمون، طرز بیان و همچنین روی آوردن به مکاتب ادبی مختلف، گستره پهنای دارد و از این رو می‌تواند از جنبه‌های مختلف بررسی و تحلیل شود. یکی از این عرصه‌ها، بررسی چگونگی نفوذ و رسوب مکاتب ادبی غربی در داستان نویسی معاصر است. هنر و خصوصاً ادبیات داستانی محصول جامعه است. این جمله نشان دهنده آن است که هنر در بستر اجتماعی که هنرمند یا خالق اثر هنری در آن قرار دارد ظهور می‌کند. هنرمند هنگام خلق آثارش با قبول تأثیر از بافت فرهنگی که در آن قرار دارد مسئولیت خود را به‌عنوان هنرمند ایفا می‌کند. همچنین به‌صورت کلان نسبت به تغییر و تحولات سیاسی، اجتماعی که در حال وقوع است واکنش نشان می‌دهد؛ لذا در خلق اثر خود به نوعی به کنش و یا واکنش در برابر آن چه در پیرامون مشاهده می‌کند می‌پردازد. این کنش می‌تواند تأثیر بسیاری بر روایت داستان چه به لحاظ شکلی و چه محتوایی داشته باشد.

داستان کوتاه به‌عنوان یکی از مهم‌ترین گونه‌های ادبی، در طول تاریخ ادبیات ایران تحولات بسیاری را تجربه کرده است. در دوره کلاسیک ایرانی، داستان کوتاه به شکل حکایت و داستان‌های کوتاه عامیانه وجود داشت. این داستان‌ها اغلب جنبه تعلیمی و اخلاقی داشتند و از زبان ساده و عامیانه استفاده می‌کردند. با آغاز نهضت مشروطه، داستان کوتاه به‌عنوان ابزاری برای بیان انتقادات اجتماعی و سیاسی مورد استفاده قرار گرفت. نویسندگانی مانند صادق هدایت و جمالزاده با رویکردی واقع‌گرایانه به تصویر کشیدن زندگی روزمره مردم پرداختند. پس از انقلاب اسلامی، داستان کوتاه ایران تحولات چشمگیری را تجربه کرد. نویسندگان جوان با بهره‌گیری از تکنیک‌های مدرن

روایت‌نویسی همچون نظریه روایت‌شناسی ژرار ژنت، به خلق داستان‌های کوتاه نوآورانه پرداختند. با ظهور نظریه‌های جدید ادبی، از جمله روایت‌شناسی ژرار ژنت، امکان تحلیل دقیق‌تر و عمیق‌تر آثار داستانی فراهم شده است.

یکی از مهم‌ترین مفاهیم در نظریه ژنت، تعین بخشی به روایت است. تعین بخشی، به مجموعه‌ای از عناصر و تکنیک‌هایی گفته می‌شود که نویسنده برای ساختن روایت خود از آن‌ها استفاده می‌کند. این عناصر، بر نحوه درک خواننده از داستان، شخصیت‌ها و رویدادها تأثیر می‌گذارند. ژرار ژنت، نظریه‌پرداز فرانسوی، با ارائه مفاهیمی همچون: داستان، روایت، راوی، زمان روایت، فضا و غیره، چارچوبی جامع برای تحلیل روایت‌ها ارائه داده است. این مفاهیم به ما کمک می‌کنند تا به ساختار درونی داستان‌ها، نحوه شکل‌گیری معنا و چگونگی تعامل خواننده با متن پی ببریم.

در داستان‌های کوتاه ایرانی، اغلب شاهد فاصله بین داستان و روایت هستیم. نویسندگان با بازی با ترتیب وقایع، استفاده از پس نگاه و تغییر زاویه دید راوی، به خلق روایت‌های پیچیده و چندلایه می‌پردازند. در داستان‌های کوتاه ایرانی، راوی‌های مختلفی همچون راوی دانای کل، راوی اول شخص و راوی سوم شخص وجود دارد. انتخاب نوع راوی بر نحوه روایت داستان و درک خواننده از شخصیت‌ها و وقایع تأثیر می‌گذارد. همچنین نویسندگان ایرانی از تکنیک‌های مختلف زمانی مانند: کند کردن یا تند کردن زمان، پرش زمانی و استفاده از زمان‌های مختلف (گذشته، حال، آینده) برای ایجاد تأثیر هنری استفاده می‌کنند. عامل دیگر فضا در داستان است که در داستان‌های کوتاه ایرانی نقش مهمی در خلق جو و اتمسفر داستان ایفا می‌کند. نویسندگان با توصیف دقیق فضا، به خواننده کمک می‌کنند تا در داستان غرق شود.

۱-۱- بیان مسئله

از جمله نظریه‌های و مکاتب مهم و تاثیرگذار چند دهه اخیر در ادبیات داستان‌نویسی نظریه روایت‌شناسانه ژرار ژنت و مکتب رئالیسم است. روایت‌شناسی به بررسی روایت (شیوه بیان داستان)، روایت‌گری (عمل روایت کردن)، صدا (راوی)، زمان و مکان روایت می‌پردازد. اما عمده مؤلفه‌های رئالیسم را بدین‌گونه می‌توان برشمرد: وقایع سیاسی، نقد عملکرد دولتمردان، تشریح جزئیات وقایع و تبیین علل و عوامل حوادث، نگرش

ایدئولوژیک، استناد به روزنامه‌ها و... (پرهام، ۱۴۰۲: ۹۹-۴۱) است. همه این مؤلفه‌ها نقش اساسی در شکل و بیان روایت در داستان‌های کوتاه احمد محمود دارند. احمد محمود یکی از پیشگامان و چهره‌های برجسته ادبیات رئالیستی معاصر ایران است. او با خلق آثاری ماندگار، به‌ویژه رمان «همسایه‌ها» و مجموعه داستان «غریبه‌ها و پسرک بومی»، نقش بسزایی در شکل‌دهی و توسعه این مکتب ادبی در ایران داشته است.

محمود با تمرکز بر زندگی طبقات فرودست و زحمتکش جامعه، به تصویر کشیدن رنج‌ها و امیدهای آنان پرداخته است. داستان‌های محمود، به ویژه مجموعه داستان کوتاه «غریبه‌ها و پسرک بومی»، دارای ویژگی‌های خاصی هستند که آن‌ها را از سایر آثار رئالیستی متمایز می‌کند. از جمله این ویژگی‌ها می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: زبان ساده و صمیمی، شخصیت‌پردازی قوی، تصویرسازی دقیق از محیط، پرداختن به مسائل اجتماعی و سیاسی و... محمود، با داستان‌های کوتاه خود، تصویری واقع‌گرایانه از جامعه و مردم ایران ارائه داده است. آثار او سرشار از جزئیات اجتماعی، سیاسی و تاریخی است و روایت‌شناسی ژنت می‌تواند ابزاری قدرتمند برای تحلیل دقیق‌تر این آثار باشد. با استفاده از مفاهیم نظریه ژنت مانند «راوی»، «زمان»، «مکان» و «وجه»، می‌توان به درک عمیق‌تری از نحوه روایت داستان‌ها، زاویه دید راوی، نحوه بازنمایی زمان و مکان و چگونگی شکل‌گیری معنا در داستان‌های محمود دست یافت.

هدف از این پژوهش، بررسی و تحلیل چگونگی تأثیر شیوه بیان داستان و عمل روایت‌کننده (راوی) بر مؤلفه‌های رئالیسم در داستان‌های کوتاه احمد محمود، به‌ویژه در مجموعه داستان غریبه‌ها و پسرک بومی است. به همین دلیل نویسندگان این جستار سعی دارند میزان تأثیر شیوه بیان داستان و عمل روایت‌کننده یا همان راوی را در مؤلفه‌های رئالیسم بیابند.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

۱-۲- اهمیت و ضرورت پژوهش

احمد محمود به‌عنوان یک داستان‌نویس معاصر در برخورد با نظریه‌های متفاوت روایت-شناسی عکس‌العملی خاص از خود نشان داده است و سعی در ابتکار و ابداع نوعی خاص از روایت در داستان‌های خود داشته است. این روش برخورد با ادبیات داستانی اهمیت

آثارش را به عنوان آثاری که تحت تأثیر مکتب رئالیسم است دو چندان کرده است. با این همه، تاکنون تحقیق جامعی در این مورد شیوه روایت داستان کوتاه و خصوصاً داستان کوتاه احمد محمود صورت نگرفته و ضروری است که از این منظر مورد بررسی قرار گیرد. نویسندگان این مقاله با توجه به این خصوصیت فکری، ضمن بررسی مکتب رئالیسم سعی در تحلیل مجموعه داستان کوتاه «غریبه‌ها و پسرک بومی» به عنوان اثری متأثر از مکتب رئالیسم داشته‌اند.

۱-۳-پیشینه پژوهش

پژوهش‌هایی که به حوزه روایت‌شناسی ژنت و کاربرد آن در داستان کوتاه پرداخته باشند بسیار اندک هستند با این وجود چندین مقاله را که رمان‌های معاصر را با این نظریه مقایسه و تحلیل کرده‌اند به اختصار بیان می‌کنیم:

در مقاله «کارکردهای تعین بخش زمان در رمان رئالیستی براساس رمان همسایه‌ها احمد محمود و کوچه مدق از نجیب محفوظ» فصل‌نامه پژوهش‌های ادبیات تطبیقی نویسندگان: ساره زیرک و معصومه باشکوه (۱۳۹۵) به این نتیجه رسیده‌اند که وجوه روایی زمان در نظریه ژنت صرفاً نوعی دستور کاربرد زمان و وجوه روایی آن است و نمی‌تواند وجه زیباشناختی و دلالت‌های ثانویه زمان را در راستای کارکرد ادبی آن توضیح دهد.

در مقاله «کارکرد روایت‌شناسی نظریه زمان در روایت ژرار ژنت در رمان جایی خالی سلوچ» فصل‌نامه روایت‌شناسی نویسندگان: زهرا بهرامیان و مهیار علوی مقدم و فیروزه کاویان (۱۳۹۶) به این نتیجه رسیده‌اند که هدف اصلی این نظریه، بحث درباره زمان بندی روایت است که در سه سطح نظم، تداوم و بسامد شکل می‌گیرد. محمود دولت آبادی در جای خالی سلوچ از بیشترین شگردهای زمانی بهره جسته است.

در مقاله «بررسی و تحلیل زمان روایی در رمان مدار صفر درجه احمد محمود بر اساس نظریه ژنت» فصل‌نامه متن پژوهی ادبی نویسندگان: صفیه توکلی مقدم و فاطمه کویا (۱۳۸۶) به این نتیجه رسیده‌اند که گفت‌وگوها حجم وسیعی از متن را به خود اختصاص داده‌اند و نویسنده با حذف بسیاری از زمان‌های تقویمی و حوادث با ذکر صحنه‌های نمایشی، وقایع مهم را به تصویر می‌کشد. کارکرد انواع بسامد نیز در این رمان جریان دارد.

این پژوهش براساس روش توصیفی و تحلیلی نوشته شده است. برای گردآوری داده‌ها و اطلاعات، از منابع کتابخانه‌ای، مجلات معتبر (پژوهشی) استفاده شده است.

۵-۱- مبانی تحقیق

۱-۵-۱- رئالیسم در داستان کوتاه

مکتب رئالیسم بر مبنای توجه به واقع‌گرایی بنیان نهاده شده و از اصول مهم این مکتب توجه به حوادث کوچک و بزرگنمایی آن‌ها، تشریح جزئیات را می‌توان نام برد. رئالیسم مکتبی ادبی است که در فاصله سال‌های ۱۸۸۰-۱۸۵۰ در اروپا و آمریکا رواج یافت. واژه رئالیسم معادل کلمه واقع‌گرایی در فارسی است. پس باید ابتدا واژه واقعیت را تحلیل کنیم. در اصل، «واقعیت» چیزی تصور می‌شود که باید بدان دست یافت که چیزی که باید آن را مسلم فرض کرد و این دست‌یابی، فرآیندی مستمر است که هرگز نمی‌گذارد مفهوم تثبیت شود یا واژه قالب معنایی سهل‌الوصولی فراهم آورد. واقعیت به اندازه‌ای گمراه‌کننده و مبهم و متناقض است که همه نمی‌توانند به آن دست یابند» (روبگری، ۱۳۷۰: ۳۹)

«واقعیت» امری نسبی و متغیر است که «تحت تأثیر جریان‌های متضاد دائماً دست‌خوش تغییر و تحول است. این جریان‌های متضاد - که در هر مرحله تاریخی واقعیت را قالب‌ریزی می‌کنند - خود زائیده سلسله بی‌پایان مناسبات علت و معلولی و تأثیرات متقابل است که بدون شناخت آن‌ها درک حقیقت ممکن نیست» (پرهام، ۱۴۰۲: ۳۰) در داستان‌های رئالیستی زمان به شکلی خطی پیش می‌رود و نویسنده ترجیح می‌دهد میان گذشته، حال و آینده در حال حرکت باشد.

حال ← گذشته ← آینده

این روش این اماکن را ایجاد می‌کند که ساختار پیرنگ علی و معلولی، منسجم‌تر و منطقی‌تر پیش برود. «رئالیست‌ها به‌ویژه، به زمان معاصر نظر دارند و می‌کوشند مسائل و مشکلات اجتماعی زمانه خودشان را بکاوند» (پاینده، ۱۳۸۹: ۶۶).

۲-۵-۱- رئالیسم و مؤلفه‌های آن

رئالیسم به سبب کاربرد بی‌شمارش در فلسفه، هنر و ادبیات از جمله مفاهیمی به شمار می‌آید که دارای معنای بسیاری است؛ البته این معانی واحد یا مورد توافق همگان نیستند. «رئالیسم به واقعیت نظر دارد اما نه تمام واقعیت و اجزای آن؛ اگر چنین می‌بود به گزاره‌ای مستند بدل می‌شد» (تسلیمی، ۱۴۰۱: ۳۹). مهم‌ترین مؤلفه‌های رئالیسم: وقایع سیاسی، نقد عملکرد دولت‌مردان، تشریح جزئیات وقایع و تبیین علل و عوامل حوادث «نگرش ایدئولوژیک، استناد به روزنامه‌ها و شخصیت‌های تاریخی و زبان محاوره، تشریح جزئیات وقایع، تیپ‌سازی، تأویل و تفسیر وقایع تلخ جامعه، نمود دوره زندگی، نمود طبیعی تعامل شخصیت‌ها با دیگران، کاربرد انشای کاریکاتوری، ایراد عبارت‌های فلسفی، تعریف انسان به عنوان موجودی مختار و برجسته کردن امور عاطفی، پس زمینه مناسب و نمود صنایع ادبی» (بیگدیلو، ۱۳۹۶: ۱۵۲-۱۳۶) را می‌توان نام برد.

مکتب‌های ادبی به این دلیل که نشان‌دهنده مؤلفه‌های اجتماعی، سیاسی و فرهنگی هر دوره هستند، معیارهایی مهم برای درک ویژگی‌های ادبی ادوار مختلف محسوب می‌شوند. «درونمایه رئالیستی، توجه به موضوعات روز جامعه و مسائلی که مبتلا به عموم مردم اعم از مسائل اجتماعی، اخلاقی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی است. نویسندگان با نمایاندن زشتی‌های جامعه، زمینه‌ای برای اصلاح آن فراهم می‌سازند» (سیدحسینی، ۱۳۷۶: ۱۷۰-۱۶۹).

۳-۵-۱- داستان کوتاه

داستان کوتاه به گونه خاصی از ادبیات داستانی گفته می‌شود که حجم آن بسیار کمتر از داستان‌های بلند، رمان و... باشد. در داستان کوتاه نویسنده تنها به بخش و تکه خاصی از زندگی شخصیت داستان می‌پردازد. درحالی‌که نویسندگان داستان‌های طولانی و رمان، به بخش‌های مختلف و حتی جزئیات برخی از کاراکترهای خود اهمیت می‌دهند و در داستان به آن توجه می‌کند. به‌طور کلی داستان کوتاه «اثری تخیلی و منثور است که معمولاً، به نسبت رمان، کوتاه است، پیرنگی واحد دارد و داستانی را در قالب فضا زمانی مشخصی

نقل می‌کند؛ فرگشت یا تحول شخصیت‌ها در این قالب صورت می‌پذیرد» (پاینده، ۱۴۰۰: ۱۱).

۴-۵-۱-روایت شناسی ژرار ژنت

ژرار ژنت، فیلسوف و نظریه‌پرداز فرانسوی، با ارائه نظریه‌ای جامع و دقیق، به درک عمیق‌تری از ساختار و عملکرد روایت‌ها کمک کرده است. او با تمرکز بر عناصر ساختاری داستان، مانند داستان (توالی رویدادها)، روایت (شیوه بیان داستان)، روایت‌گری (عمل روایت کردن)، صدا (راوی)، زمان و مکان روایت، و شخصیت‌ها، چارچوبی منسجم برای تحلیل روایت‌ها ارائه داده است. ژنت با تفکیک سطوح مختلف تحلیل (داستان، روایت، روایت‌گری)، به ما کمک می‌کند تا به طور دقیق‌تر به بررسی عناصر مختلف یک روایت بپردازیم و ارتباط بین آن‌ها را درک کنیم. «به باور برخی نظریه پردازان (لابوک، ۱۹۲۱؛ کایزر، ۱۹۴۸؛ لامرت، ۱۹۵۵؛ ایون، ۱۹۷۸)، گرچه دیالوگ، ناب‌ترین شکل صحنه نمایشی است، روایت مبسوط یک رخداد را نیز می‌باید جزو صحنه نمایشی لحاظ کنیم» (کنان، ۱۴۰۱: ۱۱۳)

نظریه ژنت نه تنها در حوزه ادبیات، بلکه در سینما، روان‌شناسی، جامعه‌شناسی و سایر حوزه‌های مرتبط نیز کاربرد دارد و به‌عنوان یکی از مهم‌ترین نظریه‌های روایت‌شناسی شناخته می‌شود. به‌طور خلاصه، ژنت با ارائه یک چارچوب تحلیلی دقیق، به ما کمک می‌کند تا به عمق داستان‌ها نفوذ کنیم و مکانیسم‌های ساختاری آن‌ها را درک کنیم. (ر.ک: پاینده، ۱۴۰۱: ۳۲-۴۵).

مفاهیم کلیدی در نظریه روایت‌شناسی ژرار ژنت

مفهوم	تعریف
داستان	توالی منطقی حوادث و رویدادهایی که در یک روایت رخ می‌دهد.
روایت (narrative)	شیوه‌ای که داستان روایت می‌شود. شامل: ترتیب رویدادها، زاویه دید راوی، زمان روایت و سایر عناصر ساختاری است.
روایت‌گری (narration)	فعالیتی که در آن داستان روایت می‌شود. شامل: انتخاب کلمات، ساختار جمله‌ها و سایر عناصر زبانی است.

صدای روایت	صدای کسی که داستان را روایت می‌کند. می‌تواند اول شخص، سوم شخص یا ترکیبی از این دو باشد.
زمان روایت	نحو نمایش زمان در داستان. می‌تواند خطی، غیرخطی، کند یا تند باشد.
مکان روایت	مکان‌هایی که رویدادهای داستان در آن‌ها رخ می‌دهند. می‌تواند نمادین یا واقعی باشد.
شخصیت‌ها	افرادی که در داستان حضور دارند و در رویدادها نقش ایفا می‌کنند.
کنش	اعمالی که شخصیت‌ها در داستان انجام می‌دهند.

۵-۱- معرفی مجموعه داستان

داستان‌های کوتاه احمد محمود، به‌ویژه مجموعه «غریبه‌ها و پسرک بومی»، نمونه‌ای بارز از ادبیات رئالیستی است که به شدت تحت تأثیر شرایط اجتماعی و اقتصادی زمان خود بوده است. در این داستان‌ها، نویسنده با نگاهی دقیق و واقع‌گرایانه به زندگی کارگران و محرومان جنوب می‌پردازد. مجموعه داستان کوتاه غریبه‌ها از «احمد محمود» در واقع ترکیبی از سه داستان کوتاه با عناوین «غریبه‌ها» و «آسمان آبی دز» و «با هم» است؛ لحن داستان‌ها سهل و روان است و «احمد محمود» با ترکیب فضای بومی و همچنین ایدئولوژیک به نگارش آن پرداخته است، محمود نویسنده‌ای است که این کار را به دور از تعصب انجام می‌دهد. به‌عبارتی او صرفاً به روایت داستان می‌پردازد و امر قضاوت درباره شخصیت‌های داستان‌هایش را به‌عهده مخاطب می‌گذارد. در داستان «غریبه‌ها» با سرزمینی مواجه هستیم که بی‌آبی و قحطی آن را به فلاکت انداخته است. بارش کم و خشک‌سالی، کاری با زمین‌ها کرده که نمی‌شود محصولی از آن انتظار داشت و همین اتفاق، محلی‌ها و مردان دلیر آنجا را واداشته که برای کار کردن به «غریبه‌ها» روی بیاورند.

۲- بحث و بررسی

۲-۱- برخی از مفاهیم ژنت در آثار محمود

۱-۱-۲- صدا (Narrator)

محمود اغلب از راوی اول شخص استفاده می‌کند، به‌خصوص در داستان‌هایی که روایت از زبان شخصیت‌های محروم و فرودست جامعه بیان می‌شود. «مطالعه خصیصه‌های صدا در نقل روایت اصولاً به تمایز زمان، «شخص» و سطح روایت - در ادامه مقاله در مورد

«سطح روایت» بحث خواهیم کرد- مربوط می‌شود» (اسداللهی، ۱۳۹۲: ۱۴۱) این رویکرد، به خواننده اجازه می‌دهد تا به‌طور عمیق‌تری در دنیای درونی شخصیت‌ها نفوذ کند. این شکل از روایت اول شخص، با مفهوم «راوی درون رویداد» یا «راوی هم‌گوی» در نظریه ژنت هم‌خوانی دارد. (ر.ک: پاینده، ۱۴۰۰: ۳۶ پاورقی و پل کبلی، ۱۴۰۱: ۲۲۴) در واقع، راوی درون رویداد، شخصیتی است که هم در داستان حضور دارد و هم روایت آن را بر عهده دارد. او یکی از شخصیت‌های داستان است و رویدادها را از زاویه دید خود و با توجه به تجربیات شخصی‌اش روایت می‌کند. این نوع راوی به خواننده اجازه می‌دهد تا به‌طور مستقیم به افکار، احساسات و انگیزه‌های این شخصیت دسترسی پیدا کند. با محدود کردن دید خواننده به دیدگاه راوی، می‌توان تعلیق را افزایش داد و خواننده را مشتاق کرد تا به دنبال کشف حقایق پنهان باشد. «رو کبوترخانه چندان زده بودم که شیخ شعیب از لای لنگه‌های بی‌قواره در خانه سرید تو و پیشتر که آمد، نور زرد لامپا با پوست سوخته چهره‌اش درهم شد و بینی و پیشانی و گونه‌هاش شکل گرفت. اسب، سم به زمین کوفت و منخرینش لرزید و دمش افشان شد و خواجه توفیق، بست آخر را چسبانده بود...» (محمود، ۱۴۰۳: ۱۰۹).

تفاوت راوی درون رویداد یا هم‌گو با راوی دانا

ویژگی	راوی دانا	راوی هم‌گوی
حضور در داستان	حضور ندارد	حضور دارد
دیدگاه	آگاهی کامل از همه چیز	محدود به دیدگاه راوی
تعصب	بی‌طرف	احتمال وجود تعصب
ارتباط با خواننده	دورتر	نزدیک‌تر

۲-۱-۲- انواع راوی درون رویداد یا هم‌گوی

الف- راوی خودگوی: راوی‌ای که نه تنها در داستان حضور دارد، بلکه شخصیت اصلی داستان نیز هست.

ب-راوی شاهد: راوی‌ای که در داستان حضور دارد اما شخصیت اصلی نیست و رویدادها را از دیدگاه یک شاهد عینی روایت می‌کند. به این بخش از داستان کوتاه چشم انداز دقت کنیم: «باد شدید شد، تنوره کشید و هجوم آورد تو دالان و لته‌های در منزل را به هم کوفت و برق جهنده‌ای یک لحظه دالان نیم تاریک را روشن کرد. مرد غریبه رفت. همزاد رفت و زیر چوختا دراز کشید. من هم رفتم و کف پنجره نشستم و بیرون را تماشا کردم. (محمود، ۱۴۰۳: ۱۴۴) نویسنده از راوی درون رویداد استفاده کرده.

۳-۱-۲- زمان و فلش‌بک‌ها(پس نگاه)، وقایع گذشته، وقایع سیاسی

محمود با استفاده ماهرانه از پس نگاه، وقایع گذشته را به داستان حال حاضر مرتبط می‌کند. این تکنیک، به خواننده کمک می‌کند تا درک عمیق‌تری از شخصیت‌ها و انگیزه‌های آن‌ها پیدا کند. این رویکرد با مفهوم «زمان روایی» در نظریه ژنت مرتبط است. این مفهوم به چگونگی سازماندهی و ارائه وقایع در یک داستان اشاره دارد. به عبارت دیگر، زمان روایی نشان می‌دهد که نویسنده چگونه از زمان برای ساختن روایت خود استفاده می‌کند. یکی از روش‌های رایج برای تغییر زمان روایت، استفاده از پس نگاه است. «زمان عنصری است که در طول یک داستان جریان دارد و نمی‌توان بخشی از یک داستان را انتخاب نمود و آن را به عنوان زمان مشخص آن داستان بیان کرد» (باشکوه، ۱۳۹۸: ۴۵) در واقع، زمان در داستان رفتاری مانند پیرنگ دارد. «دود آتش نیم گرفته به چشمانم نشست و اشک تو چشتم گشت و از پشت منشور اشک، رشید را دیدم که انگار زیر مسلسل سنگین، پیچ و تاب می‌خورد. گویا از خودم پرسیدم که چرا رشید را گرفته‌اند؟ و بعد، بی‌اینکه برای پدرم سیگار بپیچم، تو پالتو گرم جا خوش کردم و زانوهایم را بغل گرفتم و به رشید فکر کردم. حالا، حرف‌های رشید تو گوشم بود. حرف‌هایم گرم بود، زنده بود و بی‌قراری به جان آدم می‌ریخت» (محمود، ۱۴۰۳: ۱۵).

۴-۱-۲- حالت روایت برجسته کردن امور عاطفی

محمود اغلب از روایت «نمایش» استفاده می‌کند. به این معنی که به جای اینکه به طور مستقیم به خواننده بگوید چه اتفاقی افتاده، وقایع را از طریق گفت‌وگوها و رفتار شخصیت‌ها نشان می‌دهد. این روش، به داستان‌ها واقع‌گرایی بیشتری می‌بخشد و خواننده

را درگیر داستان می‌کند. «رشید همراه چند کارگر دیگر آمده بود که/ کار می‌خوام./ از حرف‌هایش فهمیدم که برزگر است و خشکی زمین، زمین‌گیرش کرده است و... بی‌آبی، قحطی، گرسنگی، لخت و لیشی...» (محمود، ۱۴۰۳: ۱۶).

ویژگی / مؤلفه	رئالیسم	نظریه ژنت	غریبه‌ها و پسرک بومی	تشابهات و تفاوت‌ها
صدا	راوی به‌عنوان ناظر بیرونی و بی‌طرف	راوی درون رویداد، فرضی، دانای کل	راوی درون رویداد: تجربه مستقیم کارگران از زبان خودشان	راوی درون رویداد به رئالیسم کمک می‌کند، اما استفاده از راوی دانای کل برای ارائه تحلیل اجتماعی نیز دیده می‌شود.
زمان	زمان خطی و منطقی	نظم، تداوم، بسامد	نظم زمانی خطی، پس نگاه برای نشان دادن گذشته	نظم زمانی خطی با رئالیسم هم‌خوانی دارد، پس نگاه‌ها برای ایجاد عمق در شخصیت‌ها به کار می‌روند.
حالت روایت	نمایش مستقیم وقایع	نشان دادن، گفتن	غالب بر نشان دادن، وقایع به صورت مستقیم و بدون واسطه روایت می‌شود.	نمایش مستقیم وقایع به رئالیسم داستان می‌افزاید و خواننده را درگیر می‌کند.
فضای داستان	توصیف واقع‌گرایانه محیط	توصیف دقیق محیط، ارتباط با شخصیت‌ها	توصیف دقیق از جنوب، کارگاه‌ها، خانه‌های کارگری	فضای داستان به‌عنوان یک شخصیت عمل می‌کند و بر شخصیت‌ها تأثیر می‌گذارد.
شخصیت	شخصیت‌های باورپذیر و چند بعدی	شخصیت‌های گرد، تخت، پویا، ایستا	شخصیت‌های کارگری با مشکلات واقعی	شخصیت‌ها نماینده طبقه‌ای خاص هستند و مشکلات آن‌ها به صورت

واقع‌گرایانه به تصویر کشیده می‌شود.				
زبان	زبان ساده و روان	ساده، پیچیده، ادبی، عامیانه	زبانی نزدیک به زبان گفتاری مردم جنوب	زبان ساده به درک بهتر مخاطب کمک می‌کند و با رئالیسم داستان هم‌خوانی دارد.
موضوع	زندگی روزمره مردم عادی	زندگی روزمره، رویدادهای تاریخی، خیالی	زندگی کارگران و مشکلات اجتماعی آن‌ها	تمرکز بر واقعیت‌های اجتماعی و اقتصادی به رئالیسم داستان‌ها می‌افزاید.

۵-۱-۲- نگرش ایدئولوژیک، نقد عملکرد دولتمردان

نگرش ایدئولوژیک به‌عنوان یک عنصر زیربنایی، در مکتب رئالیسم بر تمام جنبه‌های روایت داستان تأثیر می‌گذارد. از انتخاب صدا و زاویه‌دید گرفته تا شخصیت‌پردازی، فضا، زمان، زبان و پایان‌بندی، همه می‌توانند تحت تأثیر باورها و ارزش‌های نویسنده قرار بگیرند. «روایت از شیوه‌های اصلی ارتباطات انسانی است و در همبستگی‌های اجتماعی نقشی اساسی دارد. روایت‌های متون بنیادین ادیان و ایدئولوژی‌ها هستند» (میرصادقی، ۱۳۹۹: ۱۸۹) بنابراین، برای تحلیل کامل یک داستان کوتاه، ضروری است که به نگرش ایدئولوژیک نویسنده توجه شود. داستان‌های کوتاه احمد محمود، به‌ویژه مجموعه «غریبه‌ها و پسرک بومی»، صرفاً روایتی از زندگی روزمره نیستند، بلکه حاوی لایه‌های عمیقی از نقد اجتماعی و سیاسی هستند. این‌گونه آثار، با زبانی ساده و روایت‌هایی گیرا، به بررسی مسائلی همچون: نابرابری اجتماعی، استثمار، و مبارزات طبقاتی می‌پردازند. محمود با تمرکز بر زندگی کارگران و محرومان، به وضوح به نقد نظام سرمایه‌داری و استثمار

می‌پردازد. او نشان می‌دهد چگونه کارگران در شرایط سخت و نامناسبی کار می‌کنند و ثمره زحمات آن‌ها به جیب سرمایه‌داران می‌رود.

«آفتاب پهن شده بود. زمین نمناک، بخار پس می‌داد و کارگران، بی تلاش بودند، و گاه گاه، قد راست می‌کردند و رگ کمر را می‌شکستند و به دیلم‌ها تکیه می‌دادند و به میانه زمین باز جلو پادگان نظامی نظر می‌دوختند که قراول بیگانه از روبه‌روی رشید جم نمی‌خورد. حالا، حرف‌های رشید تو گوشم بود که ...» (محمود، ۱۴۰۳: ۱۶) نویسنده در آثار خود، به اهمیت برابری اجتماعی و عدالت اجتماعی تأکید می‌کند. او نشان می‌دهد که چگونه نابرابری اجتماعی، منجر به ایجاد شکاف عمیقی بین طبقات مختلف جامعه می‌شود و به بروز مشکلات اجتماعی و اقتصادی دامن می‌زند. شخصیت‌های داستان‌های محمود، اغلب افرادی هستند که در برابر ظلم و ستم ایستادگی می‌کنند و برای احقاق حقوق خود مبارزه می‌کنند. این مبارزه، نمادی از مبارزه طبقاتی و تلاش برای ایجاد جامعه‌ای عادلانه‌تر است. محمود در آثار خود، به اهمیت هویت جمعی و همبستگی طبقاتی تأکید می‌کند. او نشان می‌دهد که چگونه کارگران با اتحاد و همبستگی می‌توانند در برابر ظلم و ستم ایستادگی کنند. مجموع این گونه داستان نویسی نگرش ایدئولوژیک به متن داده و بر تمام جنبه‌های رمان از جمله: زمان، فضا، شکل روایت، راوی و زاویه دید و... تأثیر می‌گذارد.

۶-۱-۲- بازتاب آلام و آمال شخصیت و طبقات اجتماعی

رئالیسم و نویسندگان این مکتب از میان انبوه واقعیت‌های موجود در زمانه، اساسی‌ترین و حیاتی‌ترین آن‌ها را دست چین می‌کند. این واقعیت‌ها از دیدگاه آنان نواقص جامعه‌شان است که باعث رنج هم‌نسلان و هم‌دوره‌ای‌شان شده؛ بنابراین آن‌ها این مشکلات را به-شکلی واضح و عریان در آثارشان بیان می‌کنند به همین دلیل، زمانه‌ای که انتخاب شده در آثارشان رویکردی تاریخی ندارد و در فضای خارج از اکنون در حال حرکت است. « غروب که شد، یاقوت تب کرد. خودش را لای جاجیم پیچاند و کنج اتاق نشست و نگاهش را به زمین دوخت و لام تا کام نگفت. هنوز سرش گیج بود. هنوز گردنش تیر می‌کشید. مشت به چانه‌اش خورده بود، چشمش سیاهی رفته بود و نخلستان، با همه نخل-ها و شاخه‌ها و کومه‌ها، به دور سرش چرخیده بود» (محمود، ۱۴۰۳: ۸۸).

۲-۲-تشریح جزئیات وقایع (تأثیر نظریه ژنت بر تشریح جزئیات)

یکی از مهم‌ترین جنبه‌هایی ترکیبی در مکتب رئالیسم و نظریه روایت ژنت، تشریح جزئیات وقایع در روایت است. ژنت بر این باور است که جزئیات، صرفاً عناصر تزئینی در روایت نیستند، بلکه نقشی اساسی در شکل‌گیری معنا و مفهوم کلی اثر ایفا می‌کنند. او معتقد است که نویسندگان با انتخاب و چیدمان دقیق جزئیات، می‌توانند بر خواننده تأثیر گذاشته و او را به سمت تفسیر خاصی از روایت هدایت کنند. «از دومین شاخه که گذشتند، ناگهان، از پشت یکی از کومه‌های روه‌م ریخته، جوان سرخ‌رویی که به تیزی زنبور بود و مویش قرمز بود، سر راهشان سبز شد و تا یاقوت به صرافت افتد...» (محمود، ۱۴۰۳: ۸۸).

۲-۲-۱-حالت روایت (Mode of narration)

ژنت بین دو حالت اصلی روایت، یعنی نشان دادن و گفتن تمایز قائل می‌شود. در حالت نشان دادن، وقایع به طور مستقیم و بدون واسطه روایت می‌شوند و خواننده خود باید به تفسیر آن‌ها بپردازد. «اگر بالاش در میومدین، اگر اقلأ سر و صدا راه مینداختین که دلم قرص می‌شد، بقول شما کاردم رو غلاف نمی‌کردم و می‌دیدین که همه‌ش قمیز نبوده و...» (محمود، ۱۴۰۳: ۱۱۵) در حالت گفتن، راوی به طور مستقیم به تفسیر وقایع می‌پردازد. انتخاب هر یک از این حالت‌ها، بر میزان جزئیاتی که نویسنده ارائه می‌دهد، تأثیر مستقیم دارد. «دخترم گفته بود اگه من نتونم حرف بزنم، نون چه به دردم میخوره... کار چه به دردم میخوره و عصر، تا از خانه بزنم بیرون، زنم ملافه‌های تخت خواب دخترم را عوض کرده بود و از پنجره به ابرها بره بره آسمان نگاه کرده بود و بعد...» (همان: ۹۹).

۲-۲-۳-زمان روایت (Narrative time)

ژنت معتقد است که زمان در روایت، صرفاً یک عنصر گذرا نیست، بلکه ابزاری قدرتمند برای شکل‌دهی به معنا است. با تغییر سرعت روایت، پرسش زمانی یا استفاده از پس‌نگاه، نویسنده می‌تواند بر اهمیت برخی وقایع تأکید کرده و جزئیات آن‌ها را پررنگ‌تر کند. (ر.ک: ژنت، ۱۴۰۰: ۴۴) «پدرم آمد، بغض گلویش را فشرده بود./ پاشو پسر... پاشو بریم/ کجا؟/ بریم نعمت رو ببینیم... دیدن ایمرد واجبه/ دهانم باز ماند/ نعمت؟/ پالتوش را پوشید و راه افتاد/ کجا؟... پدر کجا؟...» (محمود، ۱۴۰۳: ۳۰).

۲-۲-۴ فضای روایت (توصیف به روایت گفتگو)

توصیف دقیق فضا، از جمله مکان، زمان و جو حاکم بر داستان، به خواننده کمک می‌کند تا درک عمیق‌تری از وقایع پیدا کند. جزئیات مربوط به فضا، می‌توانند نمادین بوده و به انتقال مفاهیم عمیق‌تر کمک کنند. «رشید، مشت بزرگش را پر کرد چای و ریخت تو کتری. پدرم به نماز ایستاد. بچه‌ها رختخواب‌ها را جمع کردند و کومه کردند گوشه اتاق. پدرم تسبیحات را بلند خواند. شکاف‌های دراز و گشاد در تخته‌ای اتاق از رنگ خاکستر گونه سحرگاهی پر بود» (محمود، ۱۴۰۳: ۱۱).

در توصیف به روایت گفت‌وگو نویسنده، شخصیت‌های داستان را در فضای قرار می‌دهد که گفت‌وگوهای آنان داستان را به پیش ببرد و خواننده از درون گفت‌وگوها در جریان موضوعات مختلف داستان قرار می‌گیرد. «البته باید میان روایت و شرح و وصف حالت‌ها، کیفیت‌ها و موقعیت‌ها تمایز قائل شد؛ روایت، شامل مجموعه حوادثی (داستان‌هایی) است که در ضمن روایت نقل می‌شود و در خلال آن، حوادث مذکور به ترتیب خاصی انتخاب و تنظیم می‌گردد» (باشکوه، ۱۳۹۸: ۱۰) به این بخش از گفت‌وگو در داستان «آسمان آبی دز» دقت کنید: « فولاد پرسید/ خودت دیدی؟/ یاقوت گفت/ من، نه! ... خودم ندیدم/ نگاه علیرضا ناباور بود/ یعنی ممکنه که نبی باشه؟/ یاقوت چای ریخت/ وقتی رسیدم، جسدش رو برده بودن/ احمدعلی گفت/ خب/ میگفتن که کت و شلوار خاکستری تنش بوده/ علیرضا بلند شد/ لباس خاکستری؟... دیگه چی؟/ می‌گفتن انگار خود کشی کرده...» (محمود، ۱۴۰۳: ۷۵) اگر به گفت‌وگوها توجه کنیم می‌بینیم که محمود با استفاده از بستر دیالوگ خواننده را در جریان داستان قرار می‌دهد. این نحوه از داستان‌گویی اگر چه دارای سابقه است اما هنر محمود در بکارگیری آن بسیار گیراست.

۲-۲-۵ شخصیت‌پردازی و تیپ‌سازی

جزئیات ظریف در رفتار، گفتار و ظاهر شخصیت‌ها، به خواننده کمک می‌کند تا شخصیت‌ها را بهتر بشناسد و انگیزه‌های آن‌ها را درک کند. این جزئیات، می‌توانند به عنوان کلیدهایی برای فهمیدن تصمیمات و اقدامات شخصیت‌ها عمل کنند. «بینم رشید ... انگار داری کار می‌کنی؟/ مرد، کوتاه بود و پهن بود و طاس بود و شلوار قدک پوشیده بود و

شال پشیمی لاجوردی رنگ به گردن بسته بود و انگار که کارد به دل رشید بنشاند، گفته بود/ هیچ فکر نمی‌کردم که تفنگچی، روزی عملگی کنه...» (محمود، ۱۴۰۳: ۲۲).

۶-۲-۲- زبان روایت، تشریح جزئیات وقایع و تبیین علل و عوامل حوادث

انتخاب واژگان، ساختار جمله‌ها و سبک نگارش، می‌تواند بر نحوه درک خواننده از جزئیات تأثیر بگذارد. «مفهوم روایت که تمایز مشخصی با داستان ندارد، نشانگر داستان‌هایی است که به قالب زبان در آمده‌اند یک: نگرش و طرز برخورد نویسنده نسبت به چگونگی معنا، درونمایه، موضوع، عناصر دیگر داستان و نوع اثر داستان واقعی (رئالسم و...) دو: ویژگی‌های فنی و تکنیکی و اسلوبی که نویسنده در روایت ساختار اثر خود به کار می‌گیرد. (میرصادقی، ۱۳۹۹: ۱۹۰) زبان ادبی و توصیفی، می‌تواند به ایجاد جوّ خاصی در داستان کمک کند و جزئیات را پررنگ‌تر نماید. زبان روایت در داستان‌های کوتاه مجموعه غریبه و پسرک بومی ساده، محاوره‌ای و توصیفی است. البته «مکان جغرافیایی و اقلیم به‌عنوان یکی از عوامل اساسی در ایجاد تمایزهای سبکی و تفاوت در تکنیک‌های هنری و پدید آمدن حساسیت‌های خاص در جهان‌بینی‌ها، موجب تفاوت در خاستگاه‌های اقلیم نویسندگان به شمار می‌رود» (عظیم اوغلی اسکوتی، ۱۴۰۱: ۱۸۳) در داستان «وقتی تنها هستم، نه» استفاده از زبان ادبی و توصیف را می‌توان دید «جلو را نگرستم، جاده، در میان درختان جوان جنگل‌های مصنوعی، با پیچی‌هایی ملایم، در انتهای میدان دید گم می‌شد...» (محمود، ۱۴۰۳: ۱۳۳).

۴-۳- مؤلفه ایراد عبارت‌های فلسفی و سطح روایت ژنت

در ادبیات رئالیستی، به ویژه در داستان کوتاه، اغلب از عبارات فلسفی برای عمق بخشیدن به شخصیت‌ها، بیان مفاهیم انتزاعی و ایجاد پرسش‌های فلسفی استفاده می‌شود. این عبارات می‌توانند به صورت مستقیم از زبان شخصیت‌ها بیان شوند یا در توصیفات نویسنده از محیط و موقعیت‌ها نهفته باشند. هدف اصلی از این کار، فراتر رفتن از سطح رویدادها و پرداختن به لایه‌های زیرین شخصیت‌ها و جامعه است. احمد محمود در اثر مورد بحث کمتر از این تکنیک استفاده کرده است زیرا زبان داستان ساده و روان است و از عبارت‌های پیچیده فلسفی استفاده نمی‌شود. اما می‌توان آن را با مفهوم «سطح روایت» در نظریه ژنت مرتبط دانست. به‌طور ساده، سطح روایت به نحوه روایت یک داستان اشاره

دارد. این که داستان چگونه تعریف می‌شود، از چه زاویه‌ای روایت می‌شود و چه کسی روایت را بر عهده دارد، همگی در تعیین سطح روایت موثر هستند.

۱-۳-۲-راوی دانا و عبارات فلسفی و پس نگاه ذهنی

در بسیاری از آثار رئالیستی، راوی دانای کل با ورود به ذهن شخصیت‌ها و بیان افکار و احساسات درونی آن‌ها، فرصت بیان عبارات فلسفی را پیدا می‌کند. این عبارات می‌توانند به‌عنوان نوعی پس نگاه ذهنی عمل کنند و به خواننده بینشی عمیق‌تر از شخصیت‌ها و جهان داستان بدهند.

۲-۳-۲-زمان روایت و زمان فلسفی

زمان روایت در داستان‌های رئالیستی اغلب به‌صورت خطی و پیوسته پیش می‌رود، اما با استفاده از عبارات فلسفی، نویسنده می‌تواند لحظاتی از توقف و تأمل ایجاد کند و خواننده را به تفکر و تعمق وادارد. این عبارات می‌توانند به‌عنوان نوعی «زمان فلسفی» عمل کنند. «فکر می‌کردم که مگه میشه یه آدم اینهمه دل و جرئت داشته باشه که یکهو گفت قطار اومد. سرم رو برگردوندم و نیگا کردم نور چراغ قطار از دور پیدا بود. بعد ناپیدا شد. بعد دوباره پیدا شد و ایندفعه پرنورتر بود. حالا صدای قطار هم می‌اومد. یکهو ترس برم داشت، دفعه اول بود که همراه نعمت خان راه افتاده بودیم دنبال اینطور کارا...» (محمود، ۱۴۰۳: ۱۸) نکته اینک «ترتیب زمان روایت (سخن) هیچ‌گاه کاملاً با ترتیب زمان روایت شده داستان متوازن نیست. دلایل این تغییر ترتیب، در تفاوت میان دو نوع زمانبندی نهفته است: زمانبندی سخن تک ساحتی و زمانبندی داستان چند ساحتی. در نتیجه ناممکن بودگی توازی میان این دو نوع زمانبندی به زمانپیشی می‌انجامد که دو گونه اصلی آن عبارتند از: بازگشت زمانی یا عقبگرد و پیشواز زمانی یا استقبال» (ناطق‌پور، ۱۴۰۱: ۲۱۰).

۳-۳-۲-فضا و فلسفه، زبان محاور

فضا در داستان‌های رئالیستی اغلب به‌عنوان نمادی از وضعیت درونی شخصیت‌ها و جامعه استفاده می‌شود. عبارات فلسفی می‌توانند به‌توصیف فضا عمق بخشیده و آن را به یک فضای نمادین تبدیل کنند. استفاده از (گفتن، ایراد) عبارات فلسفی در ادبیات رئالیستی با نظریه روایت‌شناسی ژرار ژنت ارتباط تنگاتنگی دارد. این عبارات نه تنها به عمق بخشیدن به شخصیت‌ها و مفاهیم کمک می‌کنند، بلکه به‌عنوان ابزاری برای ساختاردهی روایت و

ایجاد ارتباط بین عناصر مختلف داستان نیز عمل می‌کنند. با تحلیل این عبارات در چارچوب مفاهیم روایت‌شناسی، می‌توان به درک بهتری از پیچیدگی‌های آثار ادبی رسید. «نعمت، تفنگ را به دیوار تکیه داده بود و پیشتاب‌ها، کنارش بود چکمه پایش بود و دود، حجم اتاق را پر کرده بود و سگ رو عتابه نشسته بود و استخوان‌های جوجه زیر دندان‌ش صدا می‌داد و سماور جوش آمده بود که ناگاه سگ، استخوان را رها کرد و رو چنگ نشست و غرید و دور خودش گشت...» (محمود، ۱۴۰۳: ۲۶).

۲-۴- مؤلفه تأویل و تفسیر وقایع تلخ جامعه و رویکرد ژرار ژنت

هر دو رویکرد به ما کمک می‌کنند تا به درک عمیق‌تری از روایت‌های مربوط به وقایع تلخ اجتماعی برسیم. تأویل و تفسیر به ما کمک می‌کند تا به معنای نهفته در روایت‌ها پی ببریم و نظریه ژنت به ما کمک می‌کند تا ساختار روایی را بهتر درک کنیم. ترکیب این دو رویکرد، تحلیل جامع‌تری از روایت‌ها ارائه می‌دهد. «پدرم گفت/ پنج‌تا؟/ فلاد گفت/ ده تاشونو به درک فرستاده/ نبی گفت/ با تیر می‌زنن تو شکمش/ پدرم گفت/ نامردا/ علیرضا گفت/ از اسی می‌پره پایین و خودشو میرسونه به گودال خشت مالا و تفنگو رو دست می‌گیره/ موسی گفت/ اما کسی جرئت میکنه از جاش تکون بخوره؟/ پدرم گفت/ به همین سادگی» (محمود، ۱۴۰۳: ۳۲-۳۱).

مقایسه تأویل و تفسیر وقایع تلخ اجتماعی با نظریه ژنت

مؤلفه	نظریه روایت‌شناسی ژرار ژنت	تأویل و تفسیر وقایع تلخ اجتماعی
هدف	تحلیل ساختار روایت‌ها، درک عناصر تشکیل‌دهنده روایت و چگونگی سازماندهی آنها برای ایجاد معنا	فهم معنای نهفته در رویدادها، شناسایی الگوها و ساختارهای پنهان، ارتباط دادن با مسائل اجتماعی، سیاسی و فرهنگی
ابزار	مفاهیم داستان، روایت، روایت‌گری، صدا، زمان، مکان، شخصیت و کنش	تحلیل متون، تحلیل گفتمان، روانکاوی، فلسفه، روش‌های کمی و کیفی
تمرکز	عناصر ساختاری روایت، چگونگی سازماندهی عناصر برای ایجاد معنا	معنا، نمادها، مفاهیم نهفته، ارتباط با واقعیت اجتماعی
رویکرد	بیشتر ساختاری، تحلیل عناصر تشکیل‌دهنده روایت	بیشتر کیفی، تأکید بر معنا و تفسیر
کاربرد در روایت‌های مربوط به وقایع تلخ اجتماعی	تحلیل ساختار روایی، شناسایی صداها، مختلف، بررسی نقش زمان و مکان، تحلیل شخصیت‌ها و کنش‌ها	کمک به درک عمیق‌تر از دلایل، پیامدها و معنای رویدادها، شناسایی الگوهای تکرار شونده، تحلیل نمادها و مفاهیم

۳- نتیجه‌گیری

با مطالعه درباره نظریه‌های روایت می‌توان دریافت که خواننده باید طیف گسترده‌ای از عرف‌های روایت را به خوبی فراگیرد تا بتواند لایه‌های متنی را در داستان تحلیل کند. جستار حاضر با هدف بررسی کارکرد نظریه روایت‌شناسی ژار ژنت در تحلیل داستان‌های کوتاه رئالیستی احمد محمود، به‌ویژه مجموعه داستان «غریبه‌ها و پسرک بومی»، انجام شد. یافته‌های پژوهش نشان داد که نظریه ژنت، با ارائه مفاهیمی چون راوی، زمان، فضا، حالت روایت و زبان، ابزاری کارآمد برای تحلیل ساختار روایی و چگونگی بازنمایی واقعیت‌های اجتماعی در داستان‌های محمود است. بررسی داستان‌های مجموعه «غریبه‌ها و پسرک بومی» نشان داد که محمود با استفاده از راوی اول شخص، به خوبی توانسته است تجربیات و دیدگاه‌های طبقه کارگر را از زبان خود آن‌ها بیان کند و حس هم‌ذات‌پنداری مخاطب را برانگیزد. همچنین، استفاده از زمان روایی خطی و پس‌نگاه‌ها، به نویسنده کمک کرده است تا عمق بیشتری به شخصیت‌ها ببخشد و تأثیر گذشته را بر حال نشان دهد. حالت روایت نمایشی نیز با نشان دادن مستقیم وقایع از طریق گفت‌وگوها و رفتار شخصیت‌ها، به داستان‌ها واقع‌گرایی بیشتری بخشیده و مخاطب را درگیر داستان کرده است. توصیفات دقیق از محیط‌های کارگری و روستایی، فضای داستان را به‌عنوان یک شخصیت زنده و تأثیرگذار بر شخصیت‌ها نشان می‌دهد. زبان ساده و محاوره‌ای نیز به درک بهتر داستان‌ها توسط مخاطب کمک کرده و با رئالیسم داستان‌ها هم‌خوانی دارد. علاوه بر این، پژوهش نشان داد که نگرش ایدئولوژیک محمود به‌عنوان یک نویسنده رئالیست، در انتخاب عناصر روایی و برجسته‌سازی مؤلفه‌های رئالیسم در داستان‌هایش تأثیرگذار بوده است. تمرکز بر زندگی کارگران و مشکلات اجتماعی آن‌ها، بازتاب آلام و آمال شخصیت‌ها و طبقات اجتماعی، تشریح جزئیات وقایع و تبیین علل و عوامل حوادث، از جمله مواردی است که در داستان‌های محمود به چشم می‌خورد و با اصول مکتب رئالیسم هم‌خوانی دارد. در مجموع، می‌توان گفت که داستان‌های کوتاه احمد محمود، به‌ویژه مجموعه «غریبه‌ها و پسرک بومی»، نمونه‌ای موفق از تلفیق عناصر روایی و مؤلفه‌های رئالیسم در ادبیات معاصر ایران است. این داستان‌ها با استفاده از ابزارهای روایی مختلف، به خوبی توانسته‌اند واقعیت‌های اجتماعی و زندگی طبقات فرودست را به تصویر بکشند و تأثیر عمیقی بر مخاطب بگذارند.

منابع

کتاب‌ها

- ۱- اسداللهی تجرق، الله شکر، (۱۳۹۲)، تخیل و بیان، نظری‌ها و کاربردها ژرار ژنت، تهران: سخن.
- ۲- باشکوه، معصومه، (۱۳۹۸)، شاخه‌های خیس بید، تهران: تیرگان.
- ۳- پاینده، حسین، (۱۳۸۹)، داستان کوتاه در ایران، ج ۱، تهران: نیلوفر.
- ۴- _____، (۱۴۰۱)، نقد ادبی با رویکرد روایت‌شناسی، تهران: نیلوفر.
- ۵- پرهام، سیروس، (۱۴۰۲)، رئالیسم و ضد رئالیسم، تهران: آگاه.
- ۶- ژنت، ژرار، (۱۴۰۰)، جستاری در تبیین روش گفتمان حکایت، تهران: نیلوفر.
- ۷- تسلیمی، علی، (۱۳۹۷)، نفرات نیما و نظریه افسانه گردانی، تهران: آگاه.
- ۸- سیدحسینی، رضا، (۱۳۷۶)، مکتب‌های ادبی، تهران: نگاه.
- ۹- کنان، شلومیت ریمون، (۱۴۰۱)، روایت داستانی: بوطیقای معاصر، ترجمه البوالفضل حری، تهران: نیلوفر.
- ۱۰- روبگری، آرن، (۱۳۷۰)، داستان نو انسان طراز نو، ترجمه محمدتقی غیاثی، تهران: نیل.
- ۱۱- شفیع‌کدکنی، محمد، (۱۳۷۴)، ادبیات تطبیقی، تهران: مرکز.
- ۱۲- محمود، احمد، (۱۴۰۳)، غریبه‌ها و پسرک بومی، تهران: معین.
- ۱۳- میرصادقی، جمال، (۱۳۹۹)، شناسنامه داستان و داستان‌نویسی، تهران: لوگوس.

مقالات

- ۱-عظیم اوغلی اسکونی، هایده، (۱۴۰۱)، «تطبیق و بررسی ویژگی‌های اقلیمی و روستایی در رمان‌های «زائری زیر باران» اثر احمد محمود و «الربیع العاصف» اثر نجیب الکیلانی»، فصل‌نامه علمی جستارنامه ادبیات تطبیقی، سال ششم، شماره ۱۹: ۲۰۱-۱۸۰.
- ۲-ناطق‌پور، زینب، (۱۴۰۱)، «بررسی و تطبیق روایتگری در آثار غزاله علیزاده با تکیه بر رمان‌های «خانه ادیسی‌ها»، «شب‌های تهران»، فصل‌نامه علمی جستارنامه ادبیات تطبیقی، سال ششم، شماره ۱۹: ۲۳۴-۲۰۲.
- ۳-مهری بیگدیلو، ایمان، دکتر ابراهیم رنجبر، (۱۳۹۶)، «مؤلفه‌های رئالیسم در اسیر زمان»، فصل‌نامه پژوهش‌های ادبی، سال ۱۴، شماره ۵۶: ۱۵۵-۱۳۵.

